
CIRCA ANNUM DOMINI MXXII

ERMENGAUDUS

NOTITIA

(FABRIC., *Biblioth. med. et inf. Lat.*, II, 107.)

Ermengardus, sive Ermengaudus, scriptor sæc. XII vel XIII. Hujus opusculum *contra Waldenses* (1) extrema parte mutilum et XIX tantum ejus capita vulgavit Jacobus Gretserus Ingolstæd. 1614. 4, cum Bernardo abbate Fontis Calidi et Ebrardo Bethuniensi; inde recusa hæc trias scriptorum Anti-Waldensium in Bibliothecis Patrum Parisiensi anno 1644-1655, tomo IV, et Lugdunensi anno 1777, t. XXIV. Debet etiam iterum comparere inter Gretseri Opera, tomo XII.

(1) Pamelius, in Cypriani epist. 63.

INCIPIT

OPUSCULUM ERMENGAUDI

CONTRA HÆRETICOS

Qui dicunt et credunt mundum istum et omnia visibilia non esse a Deo facta, sed a diabolo.

Opp. GRETSERI, t. XII p. 223.)

CAPUT PRIMUM.

Deum esse rerum omnium creatorem

Hæretici dicunt et credunt mundum istum, et omnia quæ in eo videntur, videlicet, cælum, quod videmus, et solem, et lunam, et stellas, et terram, et omnia animalia, et homines, et ea quæ in ea videntur, mare et pisces, et omnia quæ in eo videntur vel sunt, dicunt in absconditis suis, ab omnipotenti Deo non esse facta, sed a principe malignorum spirituum. Quibus hæreticis, et eorum isti malitioso errori plurimæ Novi Testamenti auctoritates sunt contrariæ.

Habetur in Evangelio B. Joannis, qui contra hæreticos talem errorem affirmantes scripsit, dicens : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (*Joan. 1*). » In hoc manifestum est quod Deus omnipotens, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, creavit et fecit omnia visibilia et invisibilia, et B. apostolus Paulus in Epistola ad

A Hebræos testatur, dicens : « Fide intelligimus sæcula aptata esse Verbo Dei (*Hebr. xi*). » Item in eadem Epistola : « Qui omnia creavit, Deus est (*Hebr. iii*). » Item, in Actibus apostolorum invenitur, quod omnes apostoli et discipuli in unum congregati vocem suam unanimiter levaverunt, dicentes : « Domine Deus, tu, qui fecisti cælum et terram, et mare, et omnia, quæ in eis sunt, etc. » (*Act. xiv*.) Item, quod Joannes in Apocalypsi dicit : « Et angelus, quem vidi stantem supra mare, et super terram, levavit manum suam ad cælum, et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum et terram, et omnia, quæ in eis sunt, » etc. (*Apoc. x*.) Item in eodem : « Timete Dominum, et date illi honorem; quia venit hora judicii ejus; et adorate eum, qui fecit cælum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, et fontes aquarum, » (*Apoc. xiv*). » Item Paulus in Epistola ad Hebræos dixit : « Et tu in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli (*Hebr. i*). » Item in Evangelio secundum Matthæum :

« Confiteor tibi, pater cœli et terræ, » etc. (*Matth. xi.*)
Item Joannes de eodem : « Et mundus per ipsum factus est, » etc. (*Joan. i.*)

Et istæ auctoritates Novi Testamenti vobis sufficiant, quamvis multæ auctoritates in Novo et Veteri Testamento, et in prophetis eadem testificantes, quod Deus creavit et fecit omnia visibilia et invisibilia, inveniantur. Item in Actibus apostolorum Paulus et Barnabas : « Viri fratres, annuntiamus vobis, ab his variis converti ad Deum vivum et verum, qui fecit cœlum et terram, et omnia, quæ in eis sunt, dans pluvias de cœlo; et tempora fructifera, implens cibo et lætitia corda vestra (*Act. xiv.*) »

CAPUT II.

Non esse duos deos

Hoc quod hæretici dicunt, duos esse deos, unum omnipotentem, et alium malignum, contra omnem divinam Scripturam sentiunt. Quia omnis Scriptura divinitus inspirata Novi et Veteris Testamenti, et omnium prophetarum, unum Deum solummodo affirmat. Dicit enim B. Paulus in Epistola ad Ephesios : « Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus est Deus et Pater omnium, qui est super omnia, et in omnibus nobis (*Ephes. iv.*) » Item Marcus in Evangelio : « Quidam de Scribis interrogavit Dominum Jesum quod esset omnium primum mandatum; Jesus autem respondit ei : Quia primum omnium mandatum est : Audi Israel : Deus tuus, Deus unus est. Et secundum : Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, etc. Et ait illi Scriba : Bene, magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, et non est alius præter eum (*Marc. xii.*) »

CAPUT III.

Legem Mosaicam a vero Deo datam et latam.

Dicunt hæretici : « Legem Moysi quam Veterem dicimus, ab omnipotenti Deo non esse datam; sed a principe malignorum spirituum. » Cui errori plurimæ auctoritates divinarum Scripturarum contradicunt. Dicit enim Dominus in Evangelio secundum Matthæum : « Nolite putare quia veni solvere legem, aut prophetas, non veni solvere, sed adimplere (*Matth. v.*) » Ipse, qui Filius Dei est, si lex a diabolo data fuisset, non dixisset se eam adimplere, imo destrueret. Item, secundum Lucam : « Postquam consummati sunt dies purgationis Mariæ, secundum legem Moysi tulerunt illum in Hierusalem, ut offerrent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, etc., et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini (*Luc. ii.*) » Et iterum : « Et ut peracta sunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galiliam in civitatem suam Nazareth (*ibid.*) » Et hoc certum est, et sine omni dubitatione, Christum, qui verus Deus, et verus homo est, non consentiret diabolicæ legis præcepta in se servari, vel implere.

Item in Evangelio secundum Joannem Dominus dicit : « Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem : est qui accusat vos Moyses, in

A quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis? » (*Joan. v.*) Ac si dicat : Qui non credit verba veteris legis, et in fide sua non recipit, verba Evangelii ad suam salutem credere, vel recipere non potest. Item in Evangelio secundum Lucam : Dominus cuidam legisperito, se interroganti, quid facere deberet ut vitam possideret æternam, quærens ab eo quid esset scriptum in lege, ille peritus respondens dixit ei : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tua, et proximum tuum sicut te ipsum : dixitque illi : Recte respondisti; hoc fac et vives (*Luc. x.*) »
B Si enim lex Moysi a Deo data non fuisset, nunquam Christus pro ea observanda vitam promisisset. Item in eodem Dominus testatur : « Habent Moysen et prophetas; audiant illos, » etc. (*Luc. xvi.*) In hoc apparet quod observatio legis et prophetarum non permittit hominem ire ad pœnarum loca inferni.

Item in eodem, cum Christus resurrexisset a mortuis, duobus discipulis euntibus in castellum Emmaus, apparens legem testificans dixit : « Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse, et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant (*Luc. xxiv.*) » Si enim lex data esset a diabolo Moysi, nunquam Christus suis discipulis doceret, et interpretaretur. Item in eodem ipsa Veritas dixit : « Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi et prophetis, et psalmis de me (*ibid.*) » Item in Evangelio secundum Matthæum, Dominus Pharisæis quærentibus quare discipuli ejus traditiones seniorum transgredirentur, dicit : « Quare et vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit : Honora patrem tuum et matrem tuam; et quicumque maledixerit patri vel matri, morte moriatur (*Matth. xv.*) » Et certum est hoc testimonium de lege Moysi. Et Christus dixit hoc testimonium a Deo esse dictum et datum; ergo lex a Deo data est.

Item in Actibus apostolorum Paulus ait : « Annuntio vobis Deum, qui fecit cœlum et mundum, et omnia quæ in eo sunt : hic cœli et terræ cum sit Dominus (*Act. xvii.*) » Idem Paulus in eodem (*lib.*) excusat se adversus Judæos, de his de quibus accusabatur ante Felicem præsidem Cæsareæ, dicens : « Confiteor hoc tibi, quod secundum sectam, quam Judæi dicunt hæresim, sic deservio. Deo meo Patri, credens omnibus quæ in lege et prophetis scripta sunt (*Act. xxiv.*) » Item Paulus in Epistola ad Romanos : « An ignoras, » dicit : « lex peccatum est? Abs! Lex quidem sancta et bona, et mandatum sanctum, et justum, et bonum (*Rom. vii.*) »

CAPUT IV.

Moyses non fuisse magum.

Item sunt quidam hæretici qui Moysen magum fuisse asserunt, et omnipotentem Deum non ei fuisse locutum, nec ei dedisse legem. Contra quem errorem Paulus in Epistola ad Hebræos scripsit dicens: « Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. 1). » Sed Moyses est unus ex prophetis quibus Deus locutus est. Dicitur et « fidelis in domo (Num. xii), » cui Deus locutus est. Item in eadem: « Omnis namque dominus fabricatur ab aliquo; qui autem omnia creavit, Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat, in tota domo ejus, tanquam famulus, in testimonium eorum verborum quæ dicenda erant, Christus vero tanquam filius in domo sua: quæ domus, sumus nos, et fiduciam, et gloriam spei, usque ad finem firmam retineamus (Hebr. iii). » Apostolus vero non eum esse magum, sed fidelem in domo Dei esse famulum testatur.

Item Moyses in multis Scripturis Novi et Veteris Testamenti ac prophetarum, anicus et fidelis Dei dicitur. Sic B. Paulus in Epistola ab Hebræos de eo commemoravit dicens: « Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi. Aspiciebat enim in Dei remunerationem (Hebr. xi). » Ex quibus apparet certissime, quoniam B. Paulus de Moyse, et de lege Moysi, et de Deo Hebræorum non diffidebat: sed Moysen et sanctum, et bonum, et legem sanctam et bonam, et Deum Hebræorum omnipotentem Deum assererat, et corde credebatur.

CAPUT V.

Matrimonium esse licitum.

Hæretici secundum Tatianum hæreticum, qui matrimonium damnabat omne, matrimonium maris et femine ad invicem commisceptes, nullo modo posse salvari dicunt et credunt. Sed huic errori multa testimonia divinarum Scripturarum Novi et Veteris Testamenti sunt contraria.

Habetur in Evangelio secundum Matthæum quod Dominum Pharisei interrogaverunt dicentes: « Si licet homini dimittere uxorem suam, quacunque ex causa? Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia, qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet (Math. xix). » Sed Christus ad hoc venit in hunc mundum ut hominem ab omni malo separet, et feminam similiter. Sed omne quod impedit hominem a vita æterna, malum est, sed, si malum esset (uti) matrimonio, nunquam prohiberet Christus separari; nec etiam consentiret, qui in nullum malum consensit. Item in Marco de eodem: « Ab

A initio autem creaturæ, masculum et feminam fecit eos Deus, » etc. (Marc. x.) Item in Luca: « Fuit in diebus Herodis regis Judææ sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, etc. Erant autem abbo justis ante Dominum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela (Luc. 1). » Sequitur itaque: quoniam justis erant, salvabuntur. « Et non erat filius illis; eo quod Elisabeth esset sterilis, et ambo processissent in diebus suis (ibid.). » Et etiam notandum quod non stetit per virum, quod non haberet filium: sed per mulierem, quia sterilis erat. « Et angelus Domini apparens Zachariæ in templo, dixit ei: Ne timeas, Zacharia: quia exaudita est oratio tua. Uxor enim tua pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem, etc. Erit enim magnus coram Domino; et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ (ibid.). » Item: « Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis (ibid.). » Et nota, quia hoc dixit, non credens verbis angeli propter uxoris senectutem, quia ipsa præcesserat conceptivam ætatem. Item: « Innucebant patri ejus, quem vellet vocari eum (ibid.). » Evangelista non vocaret eum patrem, nisi haberet filium. Nemo enim potest esse pater naturalis, nisi filium naturalem habeat. Item: « Zacharias pater ejus impletus est Spiritu sancto (ibid.). » Ecce tria paternitatis affirmatio. Et Evangelium non aufert eis, quin sint justis ambo ante Dominum pro generatione filii, si incedant in omnibus mandatis Domini nec in Veteri Testamento, nec in Novo.

Item in Epistola ad Corinthios Apostolus dans consilium fidelibus Christianis, dixit: « Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque virum suum. Vir uxori debitum reddat; similiter et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi (I Cor. vii). » Id est, nolite continere, altero nolente. Item in eodem: « Dies autem non nuptis, sed viduis: Bonum est illis si sic permanerint, sicut ego; quod si non continent, nubant: melius est enim nubere, quam uri. His autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere in nuptam, aut viro suo reconciliari (ibid.). » Item sequitur: « Si quis ergo uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, etc. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, » et e converso: « alioqui filii vestri immundi essent. Nunc autem mundi sunt (ibid.). » Non credidit Apostolus virum e uxorem, si sunt fideles, pro redditione maritalis debiti amittere suam sanctitatem, si cetera eorum opera sint bona.

Item Apostolus in eadem: « Si acceperis uxorem, non peccasti: et, si nupserit virgo, non peccavit. » (Ibid.) Idem in eadem Apostolus ait: « Qui ma-

trimonio jungit virginem suam, bene facit : et qui non jungit, melius facit (*ibid.*). » Ilæ præcepta supradicta Apostolus suis discipulis non daret, et hæc verbæis non scriberet, si propter hoc conjugale factum crederet eos esse damnandos.

Item Apostolus in Epistola ad Timotheum : « Spiritus manifeste dicit quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritalibus erroris, et doctrinis dæmoniorum; in hypocrisi loquentium mendacium, prohibentium nubere (*I Tim. iv.*). » Et nota quod Spiritus sanctus aperte manifestavit quosdam de fide discedere, et eos (doctrinis) dæmoniorum adhærere, mendacium in hypocrisi loqui. Et illi tales nubere prohibent. Item in eadem Apostolus : « Volo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia (*I Tim. v.*). » Et nota quod Apostolus non credit pro hoc facto esse aliquam damnationis occasionem conjugatis.

Item habemus in Epistola I. B. Petri. B. vero Petrus apostolus, qui princeps omnium apostolorum a Deo constitutus fuit, et etiam totius Ecclesiæ caput, ut in Evangelio Christus ait : « Tu vocaberis Cephas, » et in eodem : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (*Matth. xvi.*). » postquam viris, fidelibus Christianis doctrinam suam scripsisset, scripsit mulieribus, qualiter propriis viris suis subjectæ essent, humilitatem servantes et modestiam, dicens : « Similiter et mulieres subditæ sint viris suis; ut et, si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, etc., sic enim aliquando sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se suis viris, sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans, cujus estis filix, beneficientes, » etc. (*I Petr. iii.*). Hic innuit B. Petrus viros ab uxoribus et uxores a viris non discedere; quia Abraham a Sara, uxore sua, non discessit, nisi per mortem : sed, natu Dei cognovit eam, et filium genuit, sicut Elcana Annam, et Joachim Susannam.

Item B. Paulus in Epistola ad Corinthios : « Volo vos scire quod omnis viri caput est Christus, caput autem mulieris est vir, caput vero Christi est Deus. Non vir ex muliere, sed mulier ex viro. Et enim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Verumtamen, neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino (*I Cor. xi.*). »

Item habetur secundum Joannem (cap. ii) quod Salvator noster, et Mater ejus, et discipuli ejus vocati venerunt ad nuptias, et in iisdem nuptiis initium signorum suorum coram discipulis suis fecit, scilicet de aqua vinum. Propter hoc certissimum est nuptias esse bonas, quia non est credendum, nisi bonæ essent, Christum venisse : nec tantum (quia) miraculum [dicitur] in eis fecisse. Item Paulus in Epist. ad Corinth. : « Mulier alligata est lege viri, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est a lege viri; et cui

A vult, nubat, tantum in Domino (*I Cor. vii.*). » Item Paulus ad Timotheum : « Salvabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione, et sobrietate (*I Tim. ii.*). »

CAPUT VI.

Conceptionem et nativitatem Joannis Baptistæ a bono angelo annuntiatam esse.

Item Joannem Baptistam non a bono angelo, sed a dæmoniaco nuntiatum fuisse. Nec bonum eum esse credunt. Sed contra hunc errorem multa in Evangelii testimonia inveniuntur, ut in Evangelio B. Joannes scripsit : « Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. Hic venit in testimonium, » etc. (*Joan. i.*) Item idem in eodem testatus est de Christo : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (*ibid.*). » Item testimonium Joannes perhibuit de Christo : « Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum Dei descendentem, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto, » etc. (*Ibid.*) Item in eodem : « Qui habet sponsam, sponsus est : amicus autem sponsi, qui stat, et audit cum gaudio, gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est (*Joan. iii.*). » Item in Evangelio secundum Matthæum Christus ipsum Joannem Baptistam commendat, dicens : « Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista (*Matth. xi.*). » Item : « Quid existis in desertum videre? Prophetam? Dico vobis, et plus quam prophetam. Hic est enim de quo scriptum est : Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam meam ante te (*ibid.*). » Qui de Joanne sentit malum, vel perverse, contra Christum, et contra apostolos, et contra catholicam fidem est.

Habemus in Evangelio quod ipse Joannes Baptista in flumine Jordanis Christum baptizavit, et Spiritum sanctum in specie columbæ super eum descendentem vidit, et caelos apertos, et vocem Patris dicentis : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (*Matth. iv.*). » Si ipse esset a maligno spiritu nuntiatum, ut hæretici dicunt, nunquam Christus ab eo se permetteret baptizari : nec tantum sacramentum ab eo vellet initiari. Item in Matthæo, ipse Christus eum approbat dicens Pharisæis : « Amen, amen dico vobis, quia publicani et meretrices præcedunt vos in regnum Dei. Venit enim Joannes Baptista ad vos in via justitiæ, et non credidistis ei : publicani et peccatores et meretrices crediderunt ei. Vos autem eum videntes, nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei (*Matth. xxii.*). Ecce Christus de Joanne Baptista asseverat dicens quod in viam justitiæ, in qua itur ad regnum Dei, ipse Joannes in ea ambulabat, et eam prædicabat. Quod non ageret, si malignus vel a maligno spiritu fuisset nuntiatum. Item in Evangelio secundum Joannem de commendatione Joannis Baptistæ : « Vos misistis ad Joannem : ipse testimo-

nium veritati perhibet. Ego autem non ab homine A
 t stimonium accipio; sed, hoc dico, ut vos salvi
 sitis: Ille erat lucerna ardens et lucens. Voluistis
 autem vos exsultare ad horam in luce ejus (*Joan.*
 v.) »

CAPUT VII.

*De Christi incarnatione, nativitate, passione,
 morte, resurrectione, et num vere manducaverit
 ac biberit.*

De incarnatione Christi sunt quidam hæretici :
 inter istos Condomanæ hæresim sequentes, qui di-
 cunt « Christum non ex femina natum; nec ha-
 buisse veram carnem, nec vere mortuum; nec
 quidquam passum: sed simulasse passionem. Nec
 credunt eum manducasse, nec bibisse; et quasi
 phantasticum corpus habuisse; nec cum resur-
 rexisset. »

Contra hunc errorem hæreticorum eorum qui
 non credunt Christum de virgine femina fuisse na-
 tum, destruendum, testimonium habemus in Mat-
 thæo: « Cum natus esset Jesus in Bethlehem Judæ
 (*Matth. 11.*) » Idem in eodem. « Apparuit angelus
 Domini in somniis Joseph, dicens: Surge et accipe
 puerum cum Maria matre ejus, » etc. (*Ibid.*) Item
 in Evangelio secundum Lucam: « Ascendit autem
 Joseph a Galilæa in Bethlehem civitatem, ut profi-
 teretur ibi cum Maria desponsata sibi uxore pæ-
 gnante. Et impleti sunt dies, ut pareret; et peperit
 filium suum primogenitum, etc. » (*Luc. 11.*) Item
 in eodem angelus Domini nativitatem pastoribus
 nuntiavit, dicens: « Ecce enim evangelizo vobis
 gaudium magnum, quod erit omni populo, quia
 natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Do-
 minus, in civitate David. Et hoc vobis signum:
 invenietis infantem pannis involutum, et positum
 in præsepio (*ibid.*) » Item in eodem: « Postquam
 consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer,
 vocatum est nomen ejus Jesus: quod vocatum est
 ab angelo, priusquam in utero conciperetur (*ibid.*) »
 Item in eodem: « Cum factus esset Jesus annorum
 duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam, se-
 cundum consuetudinem diei festi, consummatis-
 que diebus, cum rediret, remansit puer Jesus
 in Hierusalem; et non cognoverunt parentes
 ejus, etc. Et Jesus proficiebat ætate et gratia,
 et Spiritu sancto apud Deum, et homines (*ibid.*) »
 Item in Epistola ad Galatas, Paulo attestante,
 Christum natum fuisse ex muliere, cum dixit: « At
 ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium
 suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos,
 qui sub lege erant, redimeret (*Galat. 1v.*) »

Habemus etiam plura testimonia de Christi con-
 ceptione, nativitate, circumcisione, pueritia, ætate,
 adolescentia. Item Joannes de nativitate: « Ego
 in hoc natus sum, et ad hoc veni, ut testimonium per-
 hibeam veritati (*Joan. xviii.*) »

De incarnatione Christi testimonia adversus

hæreticos, qui non credunt Christum habuisse
 veram carnem, sed aerium corpus eum assump-
 sisse.

Sed contra hunc errorem Joannes Evangelium
 suum scripsit, dicens: « In principio erat Verbum,
 et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum,
 etc. Et Verbum caro factum est, et habitavit in
 nobis (*Joan. 1.*) » Idem in eodem; « Judæi rogave-
 runt Pilatum, quoniam Parasceve erat, ut non re-
 manerent corpora in cruce Sabbato, etc., ut eorum
 crura frangerentur. Et milites quidem primi frege-
 runt crura, et alterius, qui crucifixus est cum eo;
 ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum
 jam mortuum, non fregerunt ejus crura, sed unus
 militum lancea latus ejus aperuit; et continuo ex-
 ivit sanguis et aqua. Et qui vidit, testimonium per-
 hibuit; et verum est testimonium ejus (*Joan.*
 xix.) » Et Joannes in Epistola I dicit: « Omnis spi-
 ritus qui constituitur Jesum in carne venisse, ex
 Deo est. Et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex
 Deo non est, » id est negat qui carnalem esse
 hominem (2). « Et hic est Antichristus (*I Joan.*
 iv.) » Idem in eadem: « Et scimus quoniam Fi-
 lius Dei venit, et induit carnem pro nobis, et mor-
 tuus est, et resurrexit a mortuis, pro nobis (*ibid.*) »
 Item idem Joannes in secunda Epistola: « Jam
 multi seductores exierunt in mundum, qui non
 constituentur Jesum Christum in carne venisse. Hic
 est seductor et Antichristus. Omnis, qui recedit,
 et non manet in doctrina Christi, Deum non ha-
 bet. Qui permanet in doctrina, » hoc est, in fide
 apostolica, » hic et Patrem et Filium habet. Si
 quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, sed
 Jesum Christum in carne venisse negat, nolite
 recipere eum in domum, nec ave ei dicatis. Qui
 enim dicit illi, Ave, communicat operibus illius ma-
 lignis (*I Joan. 9-11.*) »

Item Paulus in Epistola ad Romanos: « Quod
 ante promiserat per prophetas suos in Scripturis
 sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine
 David secundum carnem, qui prædestinatus est Fi-
 lius Dei, » etc. (*Rom. 1.*) Item Petrus in Epistola pri-
 ma: « Christo ergo passo in carne, et vos eadem co-
 gitatione armamini, quia qui passus est in carne,
 desiit a peccatis (*I Petr. 1v.*) »

Item contra eosdem hæreticos qui non credunt
 Christum passum, nec fuisse mortuum: contra
 hunc errorem Matthæus in Evangelio scripsit di-
 cens: « Jesum flagellatum Pilatus tradidit Judæis,
 ut crucifigeretur: tunc milites præsidis suscipien-
 tes Jesum in prætorio, exuentes eum chlamydem
 coccineam circumdederunt ei, et plectentes coronam
 de spinis, posuerunt super caput ejus, et arundi-
 nem in dextera ejus, » etc. Item in eodem: « Tum
 crucifixerunt eum, » etc. Item in eodem: « Tunc
 unus militum, accepta lancea, punxit latus ejus, et
 exivit sanguis et aqua (*Matth. xxvii.*) » Hæc de

(2) Id est ex carne vera compositum.

Christi passione et ejus morte. Cæteri evangelistæ in Evangeliiis suis hæc eadem testificantur. Item in Actibus apostolorum: « Petrus stans cum omnibus apostolis inter Judæos, dixit: Viri Israelitæ, audite verba hæc: Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo, verbis, virtutibus, prodigiis et signis, quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio, et præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis; quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni (Act. 11). » Et hoc testimonium (est) de passione, et morte Christi, et etiam de resurrectione, quod omnes apostoli in eodem loco manentes testificati sunt.

Item Petrus de passione Christi in Epistola I: « Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, etc. Cum pateretur, non comminabatur; qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, cujus morte sanati sumus (1 Petr. 1). » Item Paulus in Epistola ad Romanos de morte ejus dixit: « Quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est (Rom. 5). » Idem in eadem: « Christus Jesus, qui pro nobis mortuus est, imo qui et resurrexit (Rom. 8); » et de his plura testimonia habentur.

De Christi resurrectione contra hæreticos qui non credunt Christum resurrexisse a mortuis, Matthæus in Evangelio de resurrectione Christi dicit: « Angelus dixit mulieribus: Nolite timere; scio quod Jesum qui crucifixus est quæritis. Non est hic; surrexit, sicut dixit (Matth. xxviii). » Hoc idem testantur Marcus et Lucas in Evangeliiis suis. Item Joannes in Evangelio dicit: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, » etc. (Joan. 11.) Item in Evangelio secundum Lucam, humanam carnem Christum habere, testimonium affirmans: « Videte manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum; palpite et videte, quia spiritus carnis et ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes (Luc. xxiv). » Item Joannes in Evangelio de carnis resurrectione: « Venit Jesus, januis clausis, et stetit in medio discipulorum suorum, et dixit eis: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et affer manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis (Joan. xx). »

Sunt quidam hæreticorum qui non credunt quod Christus manducavit et bibit, dum cum suis discipulis manebat ante passionem. Sed contra hunc errorem destruendum habemus in Evangelio secundum Matthæum testimonium quod ipse Christus, qui est Veritas, protulit, dicens: « Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicunt: Dæmonium habet. Venit

Filius hominis manducans et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum et peccatorum amicus (Matth. x). » Item Lucas in Evangelio testimonium perhibet quod ipse manducavit, dicens: « Rogabat autem quidam de Pharisæis, ut manducaret cum illo (Luc. vii). » Certissimum est eum manducasse; aliter non invitaretur ab aliquo ad manducandum.

Item in eodem Lucas: « Rogavit quidam Pharisæus ut pranderet apud se; et ingressus recubuit (Luc. xi). » Idem in eodem testatur: « Et factum est, cum intrasset Jesus in domum cujusdam principis Phariseorum manducavit panem. » Item Joannes in Evangelio: « Rabbi, manduca (Joan. 14). » Hoc dixerunt ei discipuli sui, cum venissent a Samaria, afferentes cibos, quos emerant, etc. Si aliquis objiciat eum illis dixisse: « Habeo alium cibum manducare quem vos nescitis (ibid.), » verum est, quia ipse Christus duobus cibis utebatur, scilicet carnali et spirituali, hoc, de spirituali dixit. Nec enim minus est credendum, quod cæteri evangelistæ testantur, eum usum fuisse cibo temporali.

Item in Evangelio secundum Matthæum, quando interrogaverunt eum discipuli dicentes: « Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? (Matth. xxvi) » dixerunt, « tibi, » non, sibi « parare Pascha; » quod certificat eum manducasse cibum temporalem, dum erat cum illis. Item in eodem testimonium (est) quod ipse Christus dixit: « Qui intingit mecum manum in paropsidem, hic me tradet (ibid.). » Non est credendum quod ipse Christus manum in paropsidem intingeret, nisi manducaret. Hoc idem Marcus et Lucas testificantur in Evangeliiis suis. Hæc testimonia sunt de Christi comestione antequam pateretur.

Post passionem vero suam testatur Lucas in Evangelio eum coram discipulis suis manducasse, dicens: « Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi et favum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis (Luc. xxiv). » Ibidem Lucas in Actibus apostolorum testatur dicens: « Et convescens præcepit eis, ab Hierosolymis ne discederent (Act. 1). » Et ita certissimum est ac firmum, Christum, antequam pateretur, omnibus actibus humanis uti, ut Paulus in Epistola ad Philipp. testatur dicens: « Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum usque ad mortem (Philipp. 14). » Et ista de Christi humanitate sufficiant.

CAPUT VIII.

De ecclesiis manufactis.

De ecclesiasticorum institutionibus in Veteri Testamento legitur quod Dominus Moysi tabernaculum non manufactum in monte ostendit dicens: « Vade,

et fac tabernaculum non manufactum simile huic, in quo habitem inter illos, quando loquar ad te: in quo offerantur a sacerdotibus dona, et libamina, et sacrificia, et hostiæ et oblationes allatæ a populo Israelitico. »

Tunc Moyses secundum præceptum Domini fideliter peregit. Et post Moysen, quando populus Israel intravit terram promissionis, detulit illud secum in Silo, in quo erat arca testamenti, intra quam erat urna aurea continens manna, et tabulæ testamenti, et virga Aaron, quæ fronderat.

Deinde post multum tempus, Salomon filius David, jussu Domini ædificavit templum manufactum in Hierusalem; in quo omnis populus Israeliticus ad adorandum et sacrificandum conveniebat: sicut et patres eorum in priori tabernaculo venire consueverant: ita observantes legalia præcepta Dominica, usque ad adventum Christi.

Veniens autem Christus, nolens destruere legem, sed adimplere, a suis parentibus voluit in eo prærentari, et secundum legem datam a Deo, sicut mos erat offerri. Invenitur post hoc eum venisse in templum in adolescentia cum parentibus suis, cum XII esset annorum (*Luc. II*). Post triginta vero annos suæ ætatis, venit Hierusalem, ut invenitur in Evangelio secundum Matthæum, « et intravit in templum, et omnes ementes et vendentes ejecit de templo, dicens: Domus mea, domus orationis vocabitur (*Matth. XXI*); » nam et ipse Christus testificatus est templum « domum Dei esse (et) orationis. » Item Marcus idem testimonium iisdem verbis protulit in Evangelio suo (*cap. XI*); et etiam prohibebat ne quisquam ferret vas per templum. Item Lucas his verbis testatur in Evangelio suo. Item Joannes in Evangelio suo scripsit, dicens: « Et Jesus invenit in templo vendentes boves et oves, et columbas, etc. » (*Joan. II*.)

Invenitur in Evangeliiis quod Christus multoties venit in templum, ibique docebat populum; et in eo multa signa et miracula in curationibus infirmorum faciebat, ut Matthæus evangelista narrat: « Et accesserunt ad Jesum cæci et claudi, et sanavit eos (*Matth. XXI*). » Habemus et in Evangeliiis, dum Jesus prædicando perambulasset civitates Israeliticas, intrabat potius synagogas Judæorum, ibique docens populum de regno Dei, et in eis multa signa et mirabilia peragebat, ut dicitur in Matthæo: « Et circumibat Jesus civitates omnes et castella, docens in synagogis eorum, et prædicans Evangelium, et curans omnem languorem et omnem infirmitatem (*Matth. IX*). » Item in Evangelio Matthæi ipsemet testatur dicens vobis: « Quotidie apud vos sedebam docens in templo (*Matth. XXVI*). » Iisdem verbis testatur Joannes in Evangelio suo: « Ego semper docui in synagoga et in templo, quo omnes Judæi conveniunt; et in occulto locutus sum nihil (*Joan. XVIII*). »

Si obijcitis nobis quod sæpius prædicabat in aliis

locis quam in templis vel synagogis, verum est; sed propter turbaram multitudinem ad se venientium, ne essent impedimento ministris templi et synagogarum, ne minus redderent vota sua, et ea quæ sibi injuncta erant, in montibus et in aliis locis discedebat.

Post Ascensionem vero ejus, discipuli, Christum Magistrum suum et Salvatorem imitari cupientes, quandiu in Hierusalem morarentur, quotidie in templum orare veniebant, ut in Actibus apostolorum invenitur: « Quotidie erant apostoli perdurantes et orantes unanimiter in templo (*Act. II*). » Et iterum: « Petrus et Joannes ascendebant in templum, ut orarent, ad horam orationis nonam (*Act. III*). » Item in eodem, cum Annas princeps sacerdotum, et omnes qui cum illo erant, injecerunt manus in apostolos, et posuerunt illos in custodia publica: « Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, et educens eos, dixit: Ite, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus (*ibid.*). » Unde habuit initium domus orationis manufacta, quam nos ecclesiam vocamus.

Cum apostoli et eorum discipuli ab Hierusalem essent expulsi, et per diversas mundi partes, Dei voluntate, fuissent dispersi, et in civitatibus universis Judæorum vidissent ædificia synagogarum, transeuntes ad gentes, diversorum templa idolorum intra civitates eorum inveniunt, in quibus sua vota et sua sacrificia dæmoniorum idolis offerentes, et ad hæc persolvenda assidue erant convenientes: inierunt apostoli consilium a Spiritu sancto, ut a tanto errore et maleficio facilius possent evellere, et a diabolicis vinculis eos eruere, ut in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti domus manu factas ædificare juberent: et ad instar templi eas ædificare ostenderent, in quibus fidelis populus ad baptizandum, et adorandum, et sacrificandum, ad verbum Dei audiendum, et ad omnia Christianitatis sacramenta percipiendum, *veliter* ac devote convenirent. Et in eas domos, quas propter congregationem populi in eis *ecclesias* vocamus, apostoli ministros, videlicet episcopos, presbyteros, diaconos ad Christi mysterium perficiendum constituerunt, sicut in Actibus apostolorum legitur: « Et cum constituissent per singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum jejunantibus, commendarunt eos Domino, in quem crediderunt (*Act. XXIII*). »

Ex hoc habemus quod ab apostolis presbyteri primitus in Ecclesia Dei fuerunt ordinati. Diaconos habemus in Epistola ad Corinthios; quos Apostolus redarguens, domum, in qua erant fideles congregati, vocavit ecclesiam, dicens: « Nunquid non habetis domos ad manducandum et bibendum? aut ecclesiam Dei contempnitis, et confunditis eam, qui non habent? Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo (*I Cor. XI*). »

Item ait Paulus in Epistola ad Corinthios: « Nu-

lieres in ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui; sed, subditas esse, sicut lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia (*I Cor. xiv.*)

In hoc et multis aliis dat Apostolus intelligere quod omnis domus ubi fideles congregati sunt, ad participandum Christi sacramenta constituta, ecclesia nominetur.

Item Joannes in Epistola ultima dicens comminando Diotrephi, scripsit: « Propter hoc si venero, conimonebo ejus opera, quæ facit, verbis malignis, garruens in nos: et quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, et eos, qui suscipiunt, prohibet, de ecclesia ejicit. » Item Paulus ad Timotheum: « Si autem tardavero, ut scias, quomodo oporteat te conversari in domo Domini, quæ est ecclesia Dei vivi, etc. (*I Tim. iii.*) »

In his testimoniis apostolorum supra scriptis, et in aliis multis in hoc tractatu inscriptis, plane ostenditur quod *domus Dei*, et *domus orationis*, ecclesia manufacta dicitur et intelligitur, in qua Christi sacramenta a ministris ordinatis ad salutem fidelium Christianorum perficiuntur.

CAPUT IX.

De altaribus

Sed quoniam omnes hæretici ecclesiam manu factam, et altaria quæ in eis sunt, et sacramenta quæ in eis a ministris Dei fiunt, et omnia ornamenta ecclesiastica ad nihilum deputant, et ad salutem animarum nihil proficere dicunt, et despiciunt, ad hunc tantum errorem et tam nefarium destruendum testimonia breviter proferemus. Et primum de altari, sine quo ecclesia manu facta esse non debet, nec dici [benedici forte] debet; in quibus munera, oblationes et hostiæ pro peccatis offeruntur. Habemus in Evangelio secundum Matthæum quod ipsa Veritas offerentem docet, [et] qualiter offerre debeat, instruit, dicens: « Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens, offeres munus tuum (*Matth. xvi.*) » Hoc inquit ipse Christus, ut fideles habeant in ecclesiis altaria in quibus munera offerant.

Item in Evangelio secundum Lucam: ipse Christus voluit offerri a parentibus suis in templo, secundum legem Domini, et offerri pro se hostias ad altare quod erat in templo, scilicet « par turturum, aut duos pullos columbarum (*Luc. ii.*) » Ex hoc datur intelligi quia sicut Christus offerri voluit altari et pro se hostiam dari, ut omnes fideles qui sunt in partibus mundi, universim altaria habeant, in quibus pro suis peccatis Deo munera et oblationes offerant. Item Paulus de eodem in Epistola ad Corinthios, discipulos suos instruens ut habeant altaria, et in his Deo serviant; et de altario donis Deo servientes fiant participes, ita scripsit: « Qui

altario deserviunt, cum altario participant (*I Cor. ix.*) » Item Paulus, ut scriptum est in Actibus apostolorum, « obtulit in templo pro se, et pro cæteris qui cum eo erant purificati, hostias ad altare (*Act. xxi.*) » nolens despiciere, vel ad nihilum deputare altaria, sed exemplificavit.

Item in Apocalypsi (cap. viii) Joannes testificatur se vidisse altare in cælo, in quo incensa multa, quæ sunt orationes sanctorum, ab angelo offerebantur. Unde B. Joannes, quia in cælo coram Deo altare aureum vidit, in terra, in ecclesiis manu factis altare manu factum mundum et purificatum ædificari voluit.

Contra istos supra dictos errores quasi maximam nubem testium Veteris Testamenti, scilicet legis, prophetarum et Psalmorum, possumus inducere. Sed, quoniam ipsi hæretici respondere (nec rationem reddere ad objecta sibi testimonia Veteris Testamenti legis et prophetarum) nolunt, videlicet quia ignorant, sed statim convicti essent, propterea in his laborare noluimus, nisi tantum in his testimoniis quæ de libris Novi Testamenti decerpimus; quibus nolle respondere, nullam rationem reddere possunt, nunc injustam occasionem habent.

CAPUT X.

De cantu ecclesiastico.

Item hæretici improbant ecclesiæ cantum et laudes, quas clerici de Novo et Veteri Testamento reddunt Deo Creatori suo. Contra hunc errorem proferimus testimonium Pauli dicentis in Epistola ad Ephesios: « Impleamini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes in cordibus vestris Domino; gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri (*Ephes. v.*) »

Item de eodem Paulus ad Coloss. dicens: « Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes et commonescentes vosmetipsos psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Domino (*Coloss. iii.*) »

Item Joannes in Apocalypsi vidit xxiv seniores, [qui] « ceciderunt coram Agno, habentes singuli phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: et cantabant canticum novum dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus, quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo (*Apoc. v.*) »

Item in eodem Joannes dicens: « Et vocem, quam audivi, sicut citharædorum citharizantium in citharis suis, et cantabant quasi canticum novum, ante sedem Dei (*Apoc. xiv.*) » Et in alio loco: « Habentes citharas Dei, et cantantes canticum Moysi servi Dei, » etc. (*Apoc. xv.*) Item Joannes in eodem: « Audivi vocem magnam turbarum multarum in cælo dicentium, Alleluia: laus et gloria et virtus Deo nostro est; quia vera et justa judicia ejus sunt (*Apoc. xii.*) »

CAPUT XI.

De sacramento corporis et sanguinis Christi.

Postquam de domo Domini, quæ est Ecclesia, aliqua et non omnia, quæ nobis occurrunt, perstrinximus testimonia, de sacramento corporis et sanguinis Christi, quod omnibus sacramentis est dignius, a quo et cujus consecratio in domo Domini, quæ est Ecclesia Dei vivi, Paulo attestante (*I Tim. III*), celebratur, contra hæreticam pravitatem divinam auctoritatem in medium proferamus.

Christus videns sibi imminere mortem, volens commendare nobis sacramentum corporis et sanguinis, accipiens panem et gratias agens, benedixit et fregit, deditque discipulis suis; et calicem similiter. Unde Matthæus evangelista: « Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit ac fregit, et dedit discipulis suis, et ait: Accipite, et comedite; hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum (*Matth. xxvi*). »

Item de eodem Marcus: « Et manducantibus illis, accepit Jesus panem, et benedicens, fregit, et dedit eis, et ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis; et biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus, novi testamenti, qui pro multis effundetur (*Marc. xiv*). » Item Lucas: « Et accepto pane, gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cœnavit dicens: Hic est enim calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effundetur (*Luc. xxii*). » Evangelistæ namque asserunt quod Dominus accepit panem, et dedit discipulis suis, dicens: « Hoc est corpus meum. »

Nota singula: « Accipit panem, benedixit, et fregit, et dedit. » Non habetur in Evangelio quod Dominus acceperit corpus suum, quod benedixit quod fregit, quod dedit discipulis suis, sed testantur evangelistæ quod acceperit panem, et benedicens fregerit, et dedit eis, dicens: « Hoc est corpus meum; hic est calix meus novi testamenti in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. »

Sed hæretici dicunt quod illud, hoc, demonstrativum pronomen, non refertur ad panem, quem in manibus tenebat, et cui benedicebat, et quem frangebatur, et suis discipulis distribuebat; sed refertur ad corpus suum, quod hæc omnia pertinebat. Unde eorum error tam nequissimus originem habuit, ignorantes vim pronominis. Hoc, non potest relative referri, nisi his [nisi ad ea] de quibus facta mentio. Sed in traditione hujus sacramenti de corpore suo mentio nulla tunc facta fuerat: ergo falsissimum est quod autumant. Sed, sicut farina, et aqua, et sal, cum hæc tria commista fuerint et decocta amplius non sunt farina, neque aqua, neque sal, quæ ante fuerant;

A sed, vere panis purus est, et dicitur; ita panem, quem post cœnam Jesus Christus manibus suis accepit, postquam hunc benedixit et fregit, corpus Christi, non panis intelligitur esse, et creditur. quem Christus Salvator noster et Redemptor in cœna suis discipulis dedit, dicens: « Accipite, et comedite; hoc est corpus meum. » Eadem ratione, et de calice, postquam gratias agens dedit suis discipulis, et dixit eis: « Bibite ex hoc omnes; hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. » Et addidit: « Quotiescunque feceritis, hoc facite in meam commemorationem. »

Hæc verba, quæ a Christo in cœna super istud sacramentum prolata fuerunt, maxime, quasi ultimum testamentum, notari debent. Sed, cum dixit, « quotiescunque feceritis, hoc facite in meam commemorationem, » in his verbis indicatur quod Christus istud tantum, et tam sanctissimum sacramentum, noluit, ut ibi finem haberet, sed apostolis suis, sicut cohæredibus, et eorum successoribus hoc sacramentum, post suam passionem et resurrectionem et ascensionem suam in sempiternum facere præcepit in memoriam suæ passionis et in spe salutis æternæ.

Cum Dominus Jesus discipulos suos congregasset, carnem suam in specie panis, et sanguinem suum in specie vini se daturum, illis promisit, ut in Evangelio B. Joannis continetur (*Joan. vi*), et dicit: « Panis, quem ego dabo vobis, caro mea est pro mundi vita. » Judæi autem hæc audientes, inter se litigabant, dicentes: « Quomodo potest nobis dare carnem suam ad manducandum? » Propter hujusmodi litigationem, et quia intellexit eos spiritualem intellectum non habere, sub e. rta assertionem dixit eis: « Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Et: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego suscitabo eum in novissimo die. »

In his verbis notandum est quod nemo potest habere vitam æternam, nisi manducaverit carnem ipsius, et biberit ejus sanguinem, secundum hoc quod ipse dixit. Sed ipse Christus noluit discipulos suos fallere, nec suum promissum exinaniri. Carnem vero suam et sanguinem suum in specie panis et vini in ultima cœna, ut manducaret sine oris abhorritione, suis discipulis dedit. Sed quæcunque verba Christus dixit, certissima et verissima sunt neque in aliquo fallunt. Multa enim dixit quæ vera sunt; quæ, si alius dixisset, nec vera esse viderentur, nec crederentur.

Ille enim dixit: « Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur (*Joan. x*). Ego sum pastor bonus (*Joan. vi*). Ego sum panis vivus; ego sum vitis, et vos palmites (*Joan. xv*). Ego sum via, veritas et vita (*Joan. xiv*). » Tanta enim est vis verbi Dei atque virtus, ut omnia, quæcunque

dixit (facta sint), quod nullum unquam fallit, nec præterit, sicut dixit Psalmista : « Dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt (*Psal. cxlviii*). »

Et hoc notandum quod evangelista non posuit præteritum, sed præsens; quamvis post passionem scriberet, intelligens et credens hoc quemadmodum Christus dixit, se esse, et est, et semper erit (*Apoc. 1*); ita sua verba, quæ Christus in cœna protulit, coram suis discipulis, et eos docuit, eandem vim in se retinent, quam habuerunt in apostolis in sacramento panis et vini, scilicet corporis et sanguinis Domini; et eandem vim, et virtutem, et efficaciam in Dei ministris retinebunt usque in finem sæculi.

Postquam Dominus noster Jesus Christus, pro Jydæorum litigio quod fiebat de carne sua, audivit, et dixit eis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam et æternam resurrectionem, ut promissio manducationis ejus sacramenti non videatur illis esse difficilis et inutilis, sed certa et utilissima; et, in præsentem tempore susceptibilis in specie panis et vini, quam eis in cœna dedit, et corpus suum distribuendum, asseruit, addit : « Caro enim mea vere est cibus : et sanguis meus vere est potus (*Joan. vi*). »

Sed sunt quidam hæretici qui credunt, audiendo verbum Dei, se manducare carnem Filii hominis, et ejus sanguinem bibere quasi Christus nesciret dicere, qui omnia scit : « Verbum meum verè est cibus, et sanguis meus vere est potus, » aliud verbum pro alio ponens.

Sed, cum hoc dixit : « Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus, » non dixit, caro mea vere est auditus, vel intellectus; sed, operante spirituali gratia, caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.

Et hoc proprie (3) Christus dixit, et certissimum est, de sacramento panis et vini, quod in cœna eis tribuit; et quotidie a ministris Dei ordinatis hoc sacramentum super altare in Ecclesia Dei consecratur cum ipsius verborum commemoratione. Sed, quia inde manducationis hujus sacramenti utilitatem bene percipientibus ostendere voluit, addidit : « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (*Joan. vi*). » Et : « Qui manducat me, et ipse vivet propter me. (*ibid*). »

Et hæc est virtus hujus sacramenti, et utilitas bene percipiendi, quod consequitur, fidelem scilicet eum in Deo manere, et Deum in eo. Et hic talis affert fructum multum, ut Joannes testatur : « Quia, sine me, » ut dicit ipsa Veritas, « nihil potestis facere (*Joan. xv*). »

Beatus vero Paulus hujus tanti et tam certissimi sacramenti vim et utilitatem audiens et cognoscens et credens, suos discipulos instruere verbis

(3) Proprie, quia vere, realiter et substantialiter corpus Domini comedimus et sanguinem ejus bibimus.

et actibus volens, nihil utile ad eorum salutem eis subtrahens, ut suis semper subsequentibus in memoria haberetur; in Epistola directa ad Corinthios scripsit dicens : « Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis; quoniam Dominus noster Jesus Christus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, gratias agens fregit et dixit : Accipite et manducate; hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem (*I Cor. xi*). » Et hoc notandum est, quod Christus jussit discipulos hoc sacramentum in sui memoriam facere; et ut illi suis discipulis traderent, sicut ipsi ab eo acciperent, ut memoria ipsius, et suæ passionis per hoc sacramentum sempiterna in sæculum sæculi in fidelibus haberetur. (*ibid.*)

Item : « Similiter et calicem, postquam cenavit, dicens : Hic calix novi testamenti est in meo sanguine, hoc facite, quotiescunque biberitis, in meam commemorationem, quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, et biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini (*ibid.*). » Sed si, ut hæretici dicunt, panis et vinum consecratum nullam habent dignitatem, quare Apostolus poneret indigne accipientem panem consecratum corporis et sanguinis Domini esse reum? Quia, si quis panem simplicem comedat, reus esse corporis et sanguinis Domini non dicitur, non creditur. Et ideo Apostolus (monet); antequam quislibet, hoc sacramentum videlicet panis et vini percipere voluerit : « Probet semetipsum, » id est, purget seipsum a peccatis suis; « et sic, de pane illo edat, et de calice bibat (*ibid.*). »

Item, ipse Apostolus reddit causam, quare percipiens purgatus a peccatis esse debet, cum dicit : « Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini (*ibid.*). »

Item Apostolus approbens et affirmans hoc sacramentum panis et vini esse corpus Domini, quod Corinthiis ostenderat verbo et facto, in Epistola eis transmissa scripsit, dicens : « Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? (*I Cor. x*). » Non est in merito consecrantis, sed in virtute et veritate Spiritus sancti : « Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus (*ibid.*). »

In hoc capite manifestat apostolus Paulus quod ipsemet hoc sacramentum, quod a Domino acceperat, faciebat. Similiter et cæteri apostoli. Item, Paulus apostolus in eadem : « Convenientibus vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam mandu-

care : unusquisque enim suam cœnam præsunit ad manducandum. Et : Alius quidem esurit, alius autem ebrjus est (*I Cor. xi*). » Sed convenire in unum, et sua cibaria propria comedere, et nihil aliis largiri, sed inebriari, hæc facta non sunt Dominicam cœnam manducare. Apostolus reprehendendo Corinthios interrogans, dicit : « Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum, » scilicet cibaria simplicia ? « Aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent ? » (*Ibid.*) Laudo vos in hoc quod simul convenitis in unum in nomine Domini nostri Jesu Christi; non laudo vos in hoc, quia comeditis vestra propria cibaria, et confunditis eos qui non habent, sed esuriunt, non habentes quod manducant.

Inde hoc apparet et manifestum est quod discipuli apostolorum, eos imitantes, hujus sacramenti tractationem per universum mundum memoriter peregerunt.

Et nos dicimus, et credimus, et omnis Romana Ecclesia a beato Petro et Paulo primum fundata, hoc dicit, et credit, quod omnis homo, qui in hoc sacramento fidem non habet, et in cæteris apostolorum traditionibus, sicut in baptismo, in confessione et penitentia, cæterisque apostolicis institutis, quæ sunt in Ecclesia præsentis, alienus est ab unitate sanctæ Ecclesiæ et catholicæ fidei, et segregatus a consortio sanctorum fidelium, videlicet præteritorum, et adhuc degentium et damnatus est in sæcula sæculorum.

CAPUT XII.

De sacramento baptismi.

Postquam expeditivimus, licet indigni, de corporis et sanguinis Jesu Christi tractatu in catholica Ecclesia, per universum mundum extensa, univèrsaliter celebrato, de baptismo incipiamus; et contra hæreticorum errores baptismi aquæ inficiantes sacramentum, testimonia, quæ Spiritus sanctus nobis administraverit, infringendo, auctoritates Novi Testamenti proferamus.

Dicunt enim quidam hæreticorum quod hoc sacramentum baptismi aquæ, sine eorum manus impositione recipienti, ad salutem perpetuam consequendam, nihil prodest adultis, nec etiam parvulis. Et hic error, inter cæteros errores, in quibus volutantur latenter, maximus est. Habemus in Evangelio quod Joannes Baptista, ut esset præcursor Christi et verus præco, ab omnipotente Deo missus est baptizare in aqua, ut ipsemet Baptista testatur, dicens, (et) Joannes testatur in Evangelio : « Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo (*Joan. iii*). » (Et) : « Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum Dei descendentem, et manentem sicut columbam, ipse est, qui baptizat in Spiritu sancto (*Joan. i*). »

Item, in baptismo Christi, aperti sunt cœli, vox Patris audita est. Spiritus sanctus apparuit

(*Matth. iv*). Vide magnum et divinum pietatis sacramentum. Tota enim Trinitas in baptismo Christi operata est, et dignata interesse. Pater auditur, Filius baptizatur, Spiritus sanctus apparet in specie columbæ. Filio Dei baptizato, cœli aperti sunt. Et quoniam tantæ dignitatis est institutio et sacramentum baptismatis, ideo Dominus ait in Evangelio Nicodemo : « Amen, amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei (*Joan. iii*). » Item : « Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est, et quod natum est ex spiritu, spiritus est (*ibid.*). »

Audi, hæretice : Duas oportet vos habere natiuitates, carnalem scilicet et spirituales : et testante divino eloquio, qui caret natiuitate spirituali, non potest videre regnum Dei, nec intrare in illud; sed spiritualis natiuitas non potest haberi, nisi carnalis habeatur. Quomodo ergo tu dicis malam esse carnalem natiuitatem, ad quam sequitur spiritualis natiuitas, quæ confert videre regnum Dei, et intrare in illud, cum spiritualis sine carnali haberi non possit? Nunquam enim potest renasci, qui nondum est natus. Oportet itaque prius nasci, et postea renasci.

Habemus in Evangeliiis quod Baptista Joannes Spiritu sancto afflatus in desertum abiit, et penitentiam et baptismum aquæ, sibi advenientibus prædicavit et præbuit. Unde Christus Joannis baptismum aquæ sanctificare et confirmare volens, ad eum veniens, ab eodem baptismum aquæ in se accipere dignatus est, præbens omnibus fidelibus exemplum, sacramentum baptismi aquæ ad animarum salutem pereipiendam, debere recipere, in quo, ab omnibus peccatis tam originalibus quam actualibus mundantur; et, sine quo, est fides universalis Ecclesiæ quod omnis despiciens hoc sacramentum et accipere nolens, æternam vitam nullo modo mereri, nec consequi potest, ut Salvator noster Jesus Christus in Evangelio B. Joannis testatur, dicens : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. »

Habemus etiam in Evangelio quod discipuli ejus, eo jubente, ante passionem credentes in Filium Dei baptizabant, ubi dicit : « Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisæi, quod Jesus plures facit discipulos, et baptizat, quam Joannes (quantquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus), reliquit Judæam (*Joan. iv*), etc. »

Sed sciendum est quod Baptista Joannes in nomine Domini, qui cum miserat, baptizabat. Sed Dominus noster Jesus Christus, quia a Patre de cœlis missus fuit, humano generi æternam salutem secum afferens, usum sacramenti baptismi discipulos suos docens, per universum mundum eos mittens, jussit eos prædicare regnum Dei et baptizare, addens, « in nomine Patris, et Filii, et Spi-

ritus sancti (*Matth. xxviii*), » etc., ut in fine B. A tibi, et sanatus est puer illius ex illa hora (*Joan. v*). » Item filia defuncta principis Synagogæ, rogatu patris, a Domino suscitata est (*Matth. ix*). Item filius cujusdam mulieris viduæ, dum extra portam civitatis ad sepeliendum deferretur, fletu et ululatu matris Dominus misericordia motus, eum suscitavit, et matri suæ reddidit.

Dicunt etiam hæretici, quod nulli, nisi proprio ore et corde hoc sacramentum petat, potest prodesse. Inde adducunt hunc errorem, quod parvulus baptismus aquæ nihil prosit.

Sed nos habemus in Evangelio B. Marci, quod Dominus Jesus Christus post resurrectionem suam discipulis suis apparuit, et dixit eis : « Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ : qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (*ibid.*). »

In hoc loco non fecit aliquam exceptionem magnorum, vel parvulorum, masculorum, vel mulierum, cum dicit, « omni creaturæ. » Et ideo fides est catholicæ Ecclesiæ per universum mundum, in quacunque parte nomen Christi celebratur et creditur, sive sint parvuli, sive magni, sive viri, sive mulieres, si hoc sacramentum baptismi receperint, sine dubio salvantur, et ab omnibus peccatis, sive ab originalibus, sive ab actualibus, cooperante gratia Spiritus sancti, mundantur et purificantur, nisi in corruptionem peccati ceciderint post lavacrum baptismi antequam moriantur.

Quod dicunt de parvulis hæretici in baptismo non posse salvari, contra hunc errorem dixit beatus Paulus in Epistola ad Corinthios : « Si quis frater fidelis habet mulierem infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et, si qua mulier fidelis, habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatur enim vir infidelis per mulierem fideliem, et mulier infidelis, per virum fidelem. Alioqui filii vestri immundi essent : nunc autem sancti sunt (*I Cor. vii*). »

Apostolus dicit, filios fidelium parentum, esse mundos et sanctos ; multo magis autem est credendum quod immersione aquæ facta a ministris (Ecclesiæ) et invocatione nominis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, parvuli baptizati in fide patrum creduntur mundari et salvari.

Unde habemus in Evangelio Matthæi, quod filia mulieris Cananæ fide matris suæ salva facta est (*Matth. xv*). Item habemus in Evangelio, quod quidam deferentes paralyticum ad Jesum, jacentem in lecto, non potuerunt eum adire præ turba ad eum stante in introitu domus ; ut ponerent ante eum, et submiserunt paralyticum per tegulas ante eum, ut eum sanaret ; « Ipse vero respiciens fidem illorum (*Luc. v*) » deportantium ægro reddidit sanitatem. Item regulo Jesum causa pueri adeunte, a Domino auditus : « Vade, et sicut credidisti, fiat

PATROL. CCIV.

» Item filia defuncta principis Synagogæ, rogatu patris, a Domino suscitata est (*Matth. ix*). Item filius cujusdam mulieris viduæ, dum extra portam civitatis ad sepeliendum deferretur, fletu et ululatu matris Dominus misericordia motus, eum suscitavit, et matri suæ reddidit.

Et idcirco his evangelicis auctoritatibus, et aliis quamplurimis testimoniis, quæ in apostolicis Scripturis continentur, universalis Ecclesia per universum mundum credit et tenet, quod fide patrum, per invocationem sanctæ Trinitatis factam a ministris Ecclesiæ infantibus et pueris spiritualis gratia a Deo omnipotente in baptismo donatur, ut Paulus testatur, dicens : « Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit. Itaque, neque qui plantat, est aliquid ; neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus (*I Cor. iii*). » Et quia Apostolus dixit, « dat Deus incrementum, » unusquisque fidelis credere debet, ut, qualiscunque sit, qui baptizat cum invocatione facta, scilicet in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Deus det incrementum, (gratiam) videlicet spirituale, hoc sacramentum recipienti, (sive) sit parvulus vel magnus.

Unde Petrus in Actibus apostolorum dixit : « Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi, et accipietis donum Spiritus sancti (*Act. ii*). »

Item dicit hæretice, quia peccator baptizare non potest : quomodo igitur baptizabant apostoli, qui peccatores erant, attestante Joanne, et dicente : « Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan. i*). »

Item dicit, quia per ministerium sacerdotis non datur Spiritus sanctus, quem te dare, mentiris. Et quomodo dicit, te dare Spiritum sanctum, cum ipse Spiritui sancto, in quantum potes, contradicis ? Et cum sit solius Dei dare Spiritum sanctum ?

Item in Actibus apostolorum habetur, quod « apostoli imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum (*Act. viii*). » Non dicitur, quod darent ; sed, per impositionem manuum eorum accipiebant homines Spiritum sanctum.

Item in Actibus apostolorum ; « Et descendebant uterque in aquam, Philippus et eunuchus ; et baptizavit eum ; et descendit Spiritus sanctus super eum (*ibid.*). »

Item de infantibus et parvulis in Evangelii invenimus, quia Dominus noster Jesus Christus talem parvulorum ætatem probavit, ut dicit discipulis, offerentes ad se parvulos prohibentibus : « Sinite parvulos venire ad me ; et nolite eis prohibere, venire ad me ; talium est enim regnum cælorum (*Matth. xix ; Marc. x ; Luc. xviii*). » Quicumque ergo non crediderit parvulorum baptismum atque in-

fantium ad salutem vitæ æternæ valere, contra Evangelium credit, et est quasi qui contradicit, parvulos ad Christum venire.

Item habemus in Epist. B. Pauli ad Corinthios quod in primitiva Ecclesia discipuli apostolorum pro mortuis baptizabantur, credentes eis conferre ad eorum salutem animarum. Dicit enim Apostolus: « Si mortui non resurgunt, quid facient, qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non resurgunt, ut quid etiam baptizantur pro illis? ut quid et nos prædicamus omni hora? » (1 Cor. 15.) (3*) Si ergo fides primitivæ Ecclesiæ apostolicæ erat, quod baptismus vivorum pro mortuis salutem æternam illis mortuis conferebat; quod illi non audierant, non acceperant; et ideo pro illis baptizantur: quanto magis fideles credere debent modo, quod fide patrinorum baptizati parvuli salutem æternam, et gratiam spiritualem consequentur. Et ista de baptismo sufficiant.

CAPUT XIII.

De sacramento pœnitentiæ.

Diximus de sacramento baptismi quod est prima tabula post naufragium; ideo secundo loco post baptismum dicendum est de pœnitentiâ, quod sacramentum authenticæ, contra hæreticam pravitatem confirmare nos oportet. A pœnitentiâ incipit prædicatio Joannis. Ait enim: « Pœnitentiâ agite: appropinquavit regnum cœlorum (Matth. III). » Quod dixerat præco, id postea ipse Christus docuit in principio suæ prædicationis, dicens: « Pœnitentiâ agite; appropinquavit enim regnum cœlorum (Matth. IV). » Et Petrus in Actibus apostolorum ad eos, qui in prædicatione sua compuncti fuerant corde: « Pœnitentiâ, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum (Act. II). » Item Petrus: « Pœnitimini igitur, et convertimini, ut deleantur vestra peccata (Act. III). »

Sed quia in pœnitentiâ necessaria est interior cordis contritio, et oris confessio, et digna satisfactio injuncta a presbytero, de unoquoque exempla proferamus. Quod interior cordis contritio sit necessaria, habemus ex auctoritate Psalmistæ dicentis: « Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies (Psal. L). » Contritio enim est compunctio cordis, quæ nascitur ex recordatione præteritorum malorum, ut in Evangelio: « Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Priusquam gallus cantet, ter me negabis: et egressus foras, flevit amare (Matth. XXVI). » Ecce, quomodo compunctus est corde: recordans enim mali præteriti, ad lacrymas recurrit.

Item necessaria est oris confessio, quæ duobus modis dicitur, confessio Dei et peccatorum. Confessio Dei est, de qua Dominus in Evangelio: « Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo (Matth. X). » Confessio peccatorum est, de qua in psalmo David: « Confite-

mini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculo misericordia ejus (Psal. CV). » Bonum dixit Dominum, et misericordem; quia, si quis confiteatur, paratus est misereri. Ejus namque misericordias prævidebat de longinquo per Spiritum sanctum, cum dicebat: « Misericordias Domini in æternum cantabo (Psal. LXXXVIII). » Item: « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. C). » Item: « Misericordiæ tuæ multæ, Domine (Psal. CLVI). » Item David: « Dixi, confitebor adversum me, injustitiam meam Domino (Psal. XXXI). » Confessio etenim est proprii actus cum sui accusatione execratio. Unde illud: « Justus prior accusator est sui (Prov. XVIII). » Et Jacobus in Epist. canonica: « Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini (Jac. V). » Et Paulus apostolus: « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. X). » Ecce habemus ex auctoritate Jacobi, quod peccata nostra confiteamur. Et non dixit: Confitemini soli Deo, sicut dicit hæreticus, sed, « confitemini alterutrum. » Et, quod sacerdotibus debeamus confiteri, dicit Dominus in Evangelio: « Vade, et ostende te sacerdoti (Luc. XVII). » Et Jacobus: « Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum (Jac. V). »

Quod item satisfactio sit necessaria habetur in Evangelio, ubi Lucas ait: « Facite fructus dignos pœnitentiæ (Luc. III). » Nota: Facere dignos fructus, dignos pœnitentiæ, nihil aliud est quam dignam agere satisfactionem injunctam a presbytero. Satisfactio est sententia vel iudicium, quod a sacerdote datur pœnitenti super peccatum. Et hoc est iudicium, de quo dictum est: « Non judicabit Dominus bis in id ipsum (Nahum I). » Et Paulus: « Si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur (1 Cor. XI). » Et Petrus: « Jam tempus est, ut incipiat iudicium a domo Domini (1 Petr. IV). »

Et hæc est potestas, quam Dominus dedit hominibus, scilicet potestas ligandi et solvendi. Dicit namque ipsa Veritas: « Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. XX). » Sicut enim in Veteri Testamento leprosi jubebantur ostendere se sacerdotibus, ut discernere qui essent mundi vel immundi; ita et nunc pro officio suo sacerdos, cum audierit peccatorum varietates, sciat quis ligandus sit vel quis solvendus. Item postquam Christus Lazarum suscitavit, ait discipulis: « Solvite eum (Joan. XI); » voluit Dominus, ut quem suscitaverat, ipsi solverent et solutum ostenderent. Et ita Deus dimittit peccata per ministrum. Cum enim Deus dimittat peccata, et homo dimittat; aliter (tamen) Deus, et aliter homo. Deus, ex semetipso; quia per semetipsum, quando vult, peccata dimittit; homines, non ex se, sed ex gratia in eis et per eos operante. Et ita verum est quod Deus solus peccata dimittit, sicut

(3*) De hoc loco Apostoli et vero ejus sensu, vide Bellarminum, lib. 1 De purgatorio, cap. 6.

ipse dicit in propheta : « Ego sum, qui deleo iniquitates, et peccata populi (*Isa. xlii*). » Item : « Ipse est, qui facit mirabilia magna solus (*Psal. cxxxv*). » Et non negatur quin et homines mirabilia faciant, Sed, non ex se sicut Deus. Item : « Nemo bonus, nisi solus Deus (*Luc. xviii*), » quia ex se bonus; nec tamen negamus bonos homines esse. Et sicut homines peccata dimittunt, non ex se, sed Deus dimittit per ministerium eorum.

Sed dicitis, aliquem posse servari sine confessione, et objicis illam auctoritatem, qua dicitur : « Quacunque hora peccator ingemuerit, salvus erit (*Ezech. xxxiii*). » Ad quod dicendum est, quia vere invisibilis sacerdos, scilicet Deus, eum qui vult confiteri, sed non potest, solvit a delicto pœnæ æternæ per cordis contritionem : sed, quandiu potest, nisi ore confiteatur, non absolvit. Est namque certum, quod ille, qui habet cor contritum, vult confiteri ; sed istam bonam voluntatem potest deserere. Non enim vult homo, dum est in hac vita, quod non possit nolle. Et si, hac voluntate amissa, nollet confiteri, et tunc moreretur, nullum dubium est eum damnari pro illo peccato quod confiteri noluit : nullum enim peccatum impunitum : aut enim homo punit, aut Deus. Apparet igitur quod solus Deus dimittit peccata, vivificando interius per gratiam ; et quod sacerdos dimittit, non intus vivificando, sed a debito futuro æternæ pœnæ absolvendo, per eam, quam injungit, satisfactionem. Quod vero dicitis : « Peccator, quacunque hora ingemuerit, salvus erit, » de eis dictum est, qui, instante periculo mortis, tempus satisfactionis habere non possunt. Ac si diceret : Peccator, quacunque hora in hac vita vere pœnituerit, in futura vita non peribit. Vel, de omnibus potest dici : « Quacunque hora ingemuerit, salvus erit ; » quia tunc peccantis salus incipit.

Sed postquam diximus de his, quæ in pœnitentia consideranda sunt, dicendum est, quid sit pœnitentia. Pœnitentia enim est, perpetrata mala plangere, et plangenda non committere. Nam, qui sic acta deplorat, et alia tamen committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Item irrisor est, non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnituit ; nec videtur Deum querere subditus, sed subsannare superbus. Isaias peccantibus dicit : « Lavamini, mundi estote (*Isa. i*). » Lavatur, et mundus est qui præterita plangit, et plangenda iterum non admittit. Et hæc est vera pœnitentia, de qua Dominus in Evangelio : « Majus est gaudium in cœlo angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justos, qui non indigent pœnitentia (*Luc. xv*). » Non quod sit aliquis a Deo justus, qui non indigeat pœnitentia, sed, qui non indigent, id est qui æstimant se non indigere. Et hoc est, quod adhuc retinent hæretici de supercilio Pharisæorum. Ipsi sunt enim, de quibus Salomon ait : « Lætantur, cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (*Prov. ii*). » Hæc, quæ diximus, ad præsens negotium de pœnitentia sufficiant.

CAPUT XIV.

De impositione manuum.

Post tractatum pœnitentiæ, sequitur de manuum impositione ; quod « consolamentum » vocant : quam hæretici manuum impositionem contra Dominica præcepta et apostolorum instituta agere invicem usurpant. Quomodo, et a quibus personis fiat, et quid de eo sentiant primum est dicendum. Modus « consolamenti » talis est : Ille, qui dicitur præpositus, vel episcopus, vel diaconus nominatus est rector aliorum hæreticorum sibi subjectorum. Et quando volunt facere « consolamentum » alicui viro, vel mulieri, ille qui « major » et ordinatus dicitur, ablutis manibus, et omnes similiter illi qui adesse volunt, lotis manibus, librum Evangeliorum in manibus suis tenens, eum vel eos, qui ad recipiendum « consolamentum » conveniunt, admonet ut in eo « consolamento » omnem suam fidem, et spem salutis animarum suarum in Deo et in illo « consolamento » ponant. Et sic super capita eorum libro posito, Orationem Dominicam septies dicunt ; et deinde beati Joannis Evangelium, ab « In principio » incipientes, usque ad hunc locum Evangelii quod dicit, « Gratia et veritas per Jesum Christum facta est (*Joan. i*), » omnibus audientibus, dicit. Et sic finitur illud « consolamentum. »

A quibus personis sit, dicamus. Scilicet ab illis, qui inter eos « ordinati » dicuntur. Si ipsi defuerint, ab illis qui « consolati » dicuntur suppletur ; et, si viri non adsint, mulieres tantum infirmis faciunt.

Quid de eo sentiant, dicamus. In illo enim generaliter omnes salvandi fidem suam et spem habent ; et omnium remissionem suorum peccatorum, et emundationem suorum delictorum, absque satisfactione aliqua, in eo se consequi credunt, si statim morte deficiunt. Et non solum veniam de venialibus peccatis, quæ commiserunt, sed et de criminalibus perpetratis dari in eo sibi a Deo credunt. Dicunt etiam, quod nemo magnus vel parvus, vir, sive mulier, nisi illud « consolamentum » ab ipsis « consolatis » receperit, cœleste regnum et angelorum societatem aliquo opere, vel beneficio, vel contemplatione religionis, nec etiam martyrio, et si ab omnibus, quod est impossibile, peccatis et delictis se absteat, consequi potest.

Credunt etiam hoc, quod si ille, qui facit illud « consolamentum, » in aliquo peccatorum, quæ ipsi « criminalia » vocant, lapsus fuerit : sicut est comedere carnem, aut ovum, vel caseum ; vel interficere avem, vel aliquod animal, præter repentiam ; vel etiam illa peccata, quæ Ecclesia Romana « criminalia, » nominat, veluti homicidium, adulterium, fornicationem, immunditiam, furtum, falsum testimonium, perjurium, rapinam, « consolamentum » illius recipientibus nihil prodest. Dicunt enim eum talem sic lapsum, Spiritum sanctum non habere ; et quod non habet credunt non posse alicui dare. Imo eundem credunt iterum oportere illud « consolamentum » recipere ab alio, si salvari desiderat.

et hoc universaliter de omnibus, tam viris, quam A mulieribus lapsis ita oportere fieri, ut dictum est.

Romana vero apostolica Ecclesia omnia ista præfata quæ ab hæreticis conficiuntur, pessimos et mortales errores esse multis auctoritatibus judicat, quia non sunt a talibus personis facta a quibus fieri debent, neque a Jesu Christo institutum est neque ab apostolis, neque in tempore eorum factum est. Habemus et in Evangeliiis quod Dominus Jesus Christus et Salvator noster, pueris ad se delatis et etiam agris, imponebat manus super eos; et benedicebat eis, et sanabantur. Et hoc officium non invenimus, ut alicui discipulorum daret ante passionem, quousque a mortuis resurrexit. Sed post resurrectionem potestatem baptismi, et manus imponendi in nomine Domini tantum apostolis ordinatis dedit B et concessit, ut qui ab eis ordinati fuerint, eandem potestatem baptizandi et manus imponendi habebant, videlicet quos Deus elegerit, et ipsi dignos judicaverint. Unde habemus in *Actibus apostolorum*, quod beatus Petrus Simoni Mago offerenti pecuniam sibi, et petenti Spiritum sanctum dandi talem potestatem dari sibi, ut cuicumque ipse imponeret manus, Spiritum sanctum acciperet, respondit: « Non est tibi sors, neque pars in sermone isto, quia æstimasti donum Dei pecunia possideri. Sed roga Deum, et age poenitentiam ab hac tanta nequitia tua, quæ in cor tuum ascendit (*Act. viii*). » Et ita illum indignum hujus divini officii respucendo esse judicavit.

Habemus etiam in eodem libro quod apostoli per omnes civitates, in quibus nomen Domini nostri C Jesu Christi celebrabatur et Christiani fideles persistebant presbyteros et diaconos, (ad) eadem divina sacramenta peragenda, eis ordinabant. Verbi gratia: « Cum constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros (*Act. xiv*). » Item in eodem, cum Paulus vellet ab Asia ire Jerosolymam, transiens per Ecclesias, in quibus presbyteros et episcopos ordinaverat, venit Milesum, et mittens Ephesum, vocavit majores natu Ecclesiæ, dixitque eis: « Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo (*Act. xx*). » Et postquam Dominus noster Jesus Christus apostolos elegit, et post ejus ascensionem apostoli per universas Ecclesias episcopos et presbyteros, et etiam diaconos, ad peragenda omnia divina mysteria constituerunt, et eandem potestatem et traditionem quam ipsi a Christo acceperant illis a se ordinatis concedebant: quisquis contra hanc apostolicam traditionem facit et credit, multum errat et mortem sibi operatur. Unde apostolus Jacobus ait: « Qui totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (*Jac. ii*). » Item Paulus: « Modicum fermentum totam massam corrumpit (*I Cor. v*). » Et contra personas hæreticorum ista sufficiant.

Item contra modum « consolamenti » eorum: hæretici dant illud « consolamentum » tam magnis quam parvis, viris ac mulieribus, quod nunquam ab apo-

stolis, nec inter discipulos eorum factum fuit, neque mandatum fuisse ab eis invenitur. Item apostoli quos ordinare volebant prædicatores, presbyteros, vel diaconos super populum manus tantum imponebant: de aliis non invenimus in sacra Scriptura, nisi quod prædicabant, et baptizabant eos, cum invocatione Spiritus sancti; ut Dominus noster Jesus Christus eos docuerat, et eis mandaverat, ut dicitur: « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). » Sed formam et modum dedit eis: qui usque hodie in Ecclesia assidue retinetur. Unde valde assidue mirandum est a quotalis « consolamenti » consuetudo hæreticorum habuerit initium, vel sumpsit exordium, quia, neque a prophetis, neque a Christo, B neque ab apostolis, neque ab apostolicis viris apostolorum successoribus, initium habere videtur: quia multum discrepat a dictis et a factis, et a scriptis omnium istorum. Et ideo credendum est ut sit de illis de quibus apostolus Paulus in Epistola ad Timotheum scripsit: « Erit tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem avertentur (*II Tim. iv*). »

Item isti non dicta prophetarum, nec traditiones apostolorum, nec mores virorum apostolicorum, nec etiam scripta sanctorum Patrum credere, nec obedire volunt. Ipsi hæretici, omnes homines, enjuscumque vitæ sint, qui illud « consolamentum » ab eis non acceperint, damnatos esse judicant. Et in hoc C contradicunt verbo Domini nostri Jesu Christi, qui suis discipulis dixit: « Nolite judicare, et non judicabimini; nolite condemnare, etc. (*Luc. vi*). » Et ideo possunt esse de illis de quibus subiunxit: « In quo judicio judicaveritis, judicabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis (*ibid.*). » Et quia judicant et condemnant omnes alios qui de illis non sunt, condemnant et judicium suum, Deo volente, erit super capita eorum. Item consilia beati apostoli Pauli non attendunt, neque obediunt, qui dicit: « Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium (*I Cor. iv*). » Et in alio loco: « Dominus novit qui sunt ejus (*II Tim. ii*). »

D CAPUT XV.

De esu carniæ, et aliarum quarundam rerum.

Omnium hæreticorum est fides, quod nullus post suum « consolamentum » receptum, si carnem, vel caseum, vel ova comederit, possit salvari, nisi poenitentiam receperit ab eis, et post et ab eis reconsoletur. Sed contra tantum errorem destruendum testimoniis Evangeliorum, et etiam apostolorum, et Epistolarum et Actuum obviare conemur.

Habetur namque in Evangelio, quod Dominus dixit discipulis suis: « In quacumque domum intraveritis, manete edentes et bibentes quæ vobis apponentur (*Luc. x*). » Nullam ciborum exceptionem, scilicet carniæ, vel aliarum escarum fecit

cis, sed universaliter dixit : Quæcunque vobis apponentur, manducate. Item in Evangelio secundum Matthæum invenitur quod dixit : « Non quod intrat in os, coinquinat hominem ; sed quæ procedunt de ore, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Quia de corde procedunt homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, etc. (*Matth. xv*). » Item habemus in Evangelio, quod Jesus Christus Dominus in Cœna cum discipulis suis agni paschalis carnem comedit, sicut Lucas in Evangelio scripsit manifeste : « Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha : Et misit Petrum et Joannem dicens : Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus. At illi dixerunt : Ubi vis, paremus tibi comedere Pascha ? etc. Dicit tibi Magister : Ubi est diversorium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem ? etc. Euntes autem invenerunt, sicut dixit illis, et paraverunt Pascha. Et cum facta esset hora, discubuit, et duodecim cum eo ; et ait illis : Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei (*Luc. xxii*). » Et cæteri evangelistæ similia verba his scripserunt (*Matth. xxvi* ; *Marc. xiv*). Ecce quam manifeste evangelistæ, scripserunt quod Christus comedit Pascha ; et illud Pascha, quod necesse erat occidi, erat agnus paschalis de quo præceperat Dominus Moysi (*Exod. xii*). Et Christus comedit agnum paschalem ; et ille agnus, erat caro : ergo Christus comedit carnem. Quare ergo, hæretice, prohibes comedere carnem ?

Item Paulus dicit in Epistola ad Corinthios : « Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis infidelium vocat vos ad cœnam, et vultis ire, quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit : Hoc immolatum est idolis, nolite manducare, propter carnem qui indicavit, et propter conscientiam ; conscientiam autem dico non tuam, sed alterius (*I Cor. x*). »

Item Paulus ad Timotheum : « Omnis creatura Dei bona ; et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem (*I Tim. iv*). » Et nos scimus et credimus quod Christus, qui est verbum et sapientia Dei Patris, ad nihil aliud venit in mundum, carne assumpta de utero Virginis, nisi ad salutem animarum. Hæc supra scripta non fecisset nec fieri jussisset, si esset judicium et damnatio animarum fidelium. Nec etiam apostoli et spirituali sapientia imbuti imitatores Christi effecti facerent, neque scripsissent : neque comederent comestionem carnis, vel aliorum ciborum, si scirent esse damnabile peccatum manducantibus. Item Paulus ad Romanos : « Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus curationum. Alius enim credit se manducare omnia. Qui autem infirmus est, olus manducet. Is qui manducat, non manducantem non spernat ; et qui non manducat, manducantem non

A judicet. Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui judicas alienum servum ? Domino suo stat, aut cadit. Stabit autem : potens est enim Deus statuere illum, » etc., usque ad finem capit. (*Rom. xiv*). « Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere (*Rom. xv*). » Apostolus autem *infirmum in fide* vocat illum qui judicat et damnat manducantem carnem, bibentem vinum. Et est pessimus error judicare servum Dei, cum Deus dicat : « Nolite judicare, et non judicabimini. nolite condemnare, et non condemnabimini (*Luc. vi*). »

Sed quod dicit : « Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum (*Rom. xiv*) ; » non est præceptum, sed consilium datum illis, qui carnes suas volunt affligere, ne incidant in tentationes demonum, si non credunt homines per carnis comestionem esse damnatos. Et iterum dicit Apostolus ad Colossenses : « Nemo vos judicet in cibo, aut in potu, etc. (*Coloss. ii*). » Et iterum Apostolus ad Titum : « Omnia munda mundis ; coinquinatis autem, et infidelibus nihil mundum (*Tit. i*). » Item : « Inquinatae sunt et eorum mens et conscientia (*ibid.*). » « Audite me, omnes, et intelligite : Nihil est extra hominem, introiens in eum, quod possit eum coinquinare ; sed, quæ de homine procedunt, illa sunt quæ coinquinant hominem (*Marc. vii*). »

CAPUT XVI.

De resurrectione mortuorum.

Postquam diximus de ciborum comestione, dicamus de mortuorum resurrectione. Hæretici namque Sadducæorum errorem imitantes, corporum mortuorum, (seu) hominum, resurrectionem destruunt.

Sed audiant Christum ita dicentem : « Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubent neque nubentur ; sed erunt sicut angeli Dei in cœlo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis : Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. Non est Deus mortuorum, sed vivorum (*Matth. xxii*). » Item in eodem Matthæus : « Et monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis (*Matth. xxvii*). » Audis, hæretice, corpora surrexisse.

Item : Dominus in Evangelio secundum Joannem : « Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei ; et procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii (*Joan. v*). » Item in eodem : « Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes ; et separabit eos ab invicem sicut pastor oves ab hædis, » etc. (*Matth. xxv*.)

Et non solum resurrectio mortuorum evangelicis testimoniis confirmatur, sed etiam Paulus in epi-

atolis suis disputando de resurrectione multa locutus est ad Corinthios : « Si autem Christus prædicatur, qui a resurrexit a mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides nostra (I Cor. xv). »

Sed hic hæretici obijciunt : « Quoniam caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt (ibid.). » Hoc autem non dixit Apostolus de substantia carnis et sanguinis, sed, de operibus carnis et sanguinis : quod exponit Apostolus in sequentibus dicens : « Neque corruptio incorruptionem possidebit (ibid.). »

Apostolus videns Corinthios esse seductos in hoc errore volens eos de resurrectione certificare, scripsit eis : « Seminatur in corruptione, surget in incorruptione ; seminatur in ignobilitate, surget in gloria ; seminatur in infirmitate, surget in virtute ; seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Si est corpus animale, est et spirituale (ibid.). » Item Paulus ad Thessalonicenses : « Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit, ita et Deus, qui dormierant, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui vivimus, qui residui sumus, in adventu Domini non præveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce angeli, et in tuba Dei descendet de cælo ; et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, » etc. (I Thess. iv.) Item Paulus ad Philippenses. « Nostra autem conversatio in cælis est ; unde et Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem virtutis suæ (Philipp. i). » Item Matthæus in Evangelio : « Dico autem vobis, quia multi ab Oriente et Occidente venient et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores : ibi erit fletus, et stridor dentium (Matth. viii). » Si « fletus » oculorum erit ibi, qui pertinet ad carnem, et « stridor dentium, » qui ossa demonstrat, vera est ergo eorumdem membrorum quæ coeiderant resurrectione.

CAPUT XVII.

De invocatione sanctorum et precibus pro defunctis.

Contra quorundam hæreticorum perversam opinionem, quiasserunt sanctos et eorum orationes vivis adhuc in mundo pro Christo certantibus non prodesse, nec defunctos vivorum beneficiis et orationibus relevari, fidem nostram et omnium Catholicorum doctorum Ecclesiæ Dei auctoritatibus muniamus.

Aliquando orant vivi pro defunctis, et mortui pro vivis, ut habetur in Evangelio secundum Lucam. Sic enim dives ad Abraham : « Rogo te,

A Pater, ut mittas eum in domum patris mei : habes enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum (Luc. xvi). » Illic dives erat sepultus in infernum, et tamen orabat pro vivis. Quid ergo dicendum est de sanctis, qui consecuti sunt misericordiam, et, non suam, sed aliorum desiderant salutem, et salutem futurorum electorum exaltantur? Et Joannes in Apocalypsi : « Et alius angelus venit, et stetit ante altare, habens thuribulum aureum in manu sua ; et dedit ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum, de manu angeli coram Deo. » Audis quia sancti orant, et si orant, pro se, vel pro aliis orant. Pro se non orant, quia, non habent necesse, nec egent augmento alicujus virtutis. Ergo pro aliis orant. Et si pro aliis, ergo pro reprobis, vel salvandis. Sed non pro reprobis, quia sic ait Joannes in Apocalypsi : « Vidi sub altare animas interfectorum propter verbum Domini et propter testimonium, quod habebant, et clamabant voce magna dicentes : Usquequo, Domine, sanctus et verus non judicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? » (Apoc. vi.) Et Dominus in Genesi ad Cain : « Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra (Gen. iv). » Et de Abel Paulus : « Et per illam defunctus adhuc loquitur (Hebr. xi). » Patens est ergo quod non implorant pro reprobis, de quibus expostulant vindictam. Ergo orant pro salvandis, vivis vel defunctis : et si defuncti pro vivis, patens est, quod multo magis vivi pro defunctis.

Sed defunctorum tria sunt genera. Sunt quidam valde boni, qui in ipsa dissolutione conjunguntur Deo in cælestibus, et sine pœnæ conflictu, gaudium percipiunt æternum, ut Petrus, Joannes et alii. Et hi precibus non possunt juvari, quia non egent juvamine. Quibus Dominus ait : « Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cælis (Luc. x) ; » et latro, cui Dominus : « Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii). » Item, sunt quidam valde mali : qui peccantes ad mortem, vel existentes in criminalibus, non sunt conversi per pœnitentiam. Et hi suscipientes mortem primam, suscipiunt et secundam, de qua Joannes in Apocalypsi : « Qui vicerit, non lædetur a morte secunda (Apoc. ii), » id est morte perpetua. Et hi non possunt liberari interventus sanctorum, nec aliquo beneficio, quia in inferno nulla est redemptio, et ipse Deus dedignatur exorari pro talibus. Item, sunt quidam nec valde boni, nec valde mali, qui post commissa, pœnitentia ducti, confessi sunt peccata sua : sed, satisfactione nondum peracta, ingrediuntur viam universæ carnis. Et hi non damnantur, nec statim salvantur, sed puniuntur sub expectatione percipiendæ salutis. Et hi juvantur orationibus et beneficiis, pro quibus Deus non respuit preces, quia non peccaverunt ad mortem. Unde Joannes in Epistola

prima : « Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam. Quia creditis in nomine Filii Dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad eum, quia quæcunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos. Et scimus quia audit nos quidquid petierimus. Scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat; et dabit ei vitam peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis (I Joan. v.). » Item, sunt peccantes ad mortem, de quibus Judas in Epistola Canonica (vers. 3) : « Quibus procella tenebrarum conservata est in æternum. »

Diximus pro quibus sit orandum, et etiam auctoritate Joannis probavimus. Item, quod vivorum oratio profuerit defunctis, in Actibus apostolorum (patet.) « Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua sua oravit : et conversus ad corpus dixit : Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, et viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos, et viduas, assignavit eam vivam (Act. ix.). » Item Martha ad Jesum : « Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus (Joan. xi.). » Item in libro Machabeorum : « At vero fortissimus Judas, facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis, et quia considerabat quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam habebant repositam gratiam. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur (II Mach. xii.). » Et cum apud veteres esset consuetudo, et rectum videretur, orare pro mortuis, quia statim non poterant salvari, sed sub expectatione ad infernum descendebant. Quid dicemus de his qui statim possunt salvari?

Item sunt qui dicunt neminem posse salvari, qui non pœniteat, nisi in articulo mortis, nec pro eo esse orandum. Sed audiant quid dicat Dominus latroni, ad ultimum pœnitenti, et satisfacere non valenti : « Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii.). » Item : « Quacunque hora peccator ingruerit, salvus erit (Ezech. xxxiii.). » Sed dicitis facere te posse salvari peccatorem sine pœnitentia et satisfactione. In quo notatur, quia divinæ potentiæ detrudere conaris, cum Dominus dicat in propheta : « Ego sum, qui deleo iniquitates et peccata populi (Isa. xliv.). » Sed peccatum hujus peccatoris, quem te salvare affirmas, non delet Deus, cum non pœniteat. Cave ergo ne de cætero aliquid tam detestabile præsumas dicere.

CAPUT XVIII.

De juramento.

De juramento agamus, et quod juramentum licitum, et quod illicitum, authentice, de thesauro Scripturarum proferamus. Ait namque Moyses in

Genesi : « Locutus est Dominus ad Abraham dicens : Per memetipsum juravi, dicit Dominus; quia, fecisti rem hanc, » etc. (Gen. xxii.) Item Moyses ad populum Israël : « Dominum Deum tuum time; et per nomen illius jurabis (Deut. vi.). » Ecce audis, hæretice, prophetam Moysen attestantem, quod Deus testatur in Evangelio dicens : « Nolite jurare, neque per cælum, neque per terram (Matth. v.). » Jurare per creaturas prohibebat Dominus, qui per semetipsum juravit ad Noe, et ad Abraham. Unde Moyses dicit : « In nomine Dei tui jurabis (Deut. x.). » Item : « Reddes Domino juramenta tua (Matth. v.). » Et Dominus : « Non perjurabis in nomine meo (Levit. xix.). » Et Moyses huic dicto concordat dicens : « Non perjurabis in nomine Domini Dei vivi. » Item Abraham ad servum suum : « Jura mihi per Deum cæli. » Ecce per Creatorem, et non per creaturam voluit Abraham jurari, cui Dominus per semetipsum juraverat; cognovit, per ipsum debere jurari. De quo juramento Zacharias : « Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis (Luc. i.). » Et Habacuc : « Suscitans suscitabis arcum tuum : juramenta tribubus, quæ locutus es (Habac. iii.). » Et David in Psalmo : « Semel juravi in sancto meo si David mentiar, semen ejus in æternum manebit (Psalm. lxxxviii.). » Item David : « Qui jurat proximo suo, et non decipit, » etc. (Psalm. lvi.). Item David : « Juravit Dominus, et non pœnitebit eum (Psalm. cix.). » Non tantum juravit, sed etiam jurasse non pœnituit. In quo probatur, illud juramentum non esse malum. In commendatione enim operis, designatur certum opus factoris.

Item in libro Ecclesiastici : « Ideo jurejurando fecit illum Dominus crescere in plebem suam (Eccl. xlii.). » Item patet ad Corinthios. « Ego autem testem Deum invoco in animam meam (II Cor. i.). » Item : « Testificor coram Deo (II Tim. iv.). » Item Paulus : « Non segnes efficiamini, verum imitatores eorum qui fide et patientia hæreditabant promissiones. Abraham namque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem juraret majorem, juravit per semetipsum, dicens : Nisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem. In quo volens Deus abundantius ostendere pollicitationibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum; ut per has duas res immobiles, quibus impossibile est, mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam spem (Hebr. vi.). » Item Petrus in Actibus apostolorum de David : « Propheta igitur cum esset, et sciret quia jurejurando jurasset illi Deus, de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus providens, locutus est de resurrectione Christi (Act. ii.). »

Sed objicis, hæretice, illud quod Dominus in Evangelio ait : « Nolite jurare omnino : neque per cælum, neque per terram (Matth. v.). » Hic prohibet jurare per creaturas, quia non est adducenda in te-

stimonium juramenti creatura, sed Creator. Sed si peccatum est jurare per Creatorem, et Deus juravit: ergo peccavit.

Item objicis: « Sit sermo vester, est, est; non, non. (*Matth. v.*) » Vide qui hoc verbum, « sum, es, » habeat significare. Ostendit enim divinam essentiam, sicut ait Dominus ad Moysen: « Ego sum, qui sum (*Exod. iii.*) » Item Dominus ad Moysen: « Si quæsierint nomen meum, dices ad eos: qui est, misit me ad vos (*ibid.*) » Item in Apocalypsi: « Ego sum alpha et omega (*Apoc. i.*) » Ecce, hoc verbum « est » divinam ostendit essentiam, quæ proprie est; et a qua quidquid est, habet suum esse. Et, qui dicit, « est, » Deum inducit in testimonium. Et, si falsus est, qui dicit, proferendo « est, » in vanum assumit nomen Domini Dei; quod Dominus prohibet dicens: « Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum (*Exod. xx.*) » Sed, cum Dominus dixerit: « Sermo vester sit, est, est, non, non, » docet, ut, quorum concordat vita, eorum concordent et verba.

Item objicis: « Sed si aliquid amplius est, a malo est (*Matth. v.*) » Nota, hoc dictum est, « a malo est; » non dixit, malum est, sed a malo est, id est ab incredulitate. Sed, hæretico, audi; proximum tuum debes diligere, sicut te ipsum, Domino dicente: « Diliges proximum tuum sicut teipsum. » Item Joannes: « Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? (*I Joan. iv.*) » Sed tu solummodo dicis fratres tuos,

hæreticæ pravitati consentientes: quod nequaquam est ita. Quia, omnis homo est frater tuus, et proximus tuus. Qui proximus, si sit incredulus tibi, quantum poteris, debes revocare eum ab incredulitate, adhibendo fidem. Quod, ni feceris, non vis eum salvari, nec imples mandatum divinum.

Item de juramento Joannes in Apocalypsi: « Et angelus, qui tenebat pedem dextrum super mare; sinistrum autem super terram, levavit manum suam ad cælum, et juravit per viventem in secula seculorum, qui creavit cælum et omnia quæ in illo sunt, et terram et ea quæ in ea sunt, et mare et quæ in illo sunt (*Apoc. x.*) » Ecce audis idoneum testem angelum, qui juravit, et testatus est, quia Deus omnia creavit, cui dicto, hæretice, contradicis? Cre-dis angelum peccasse? Absit! Non enim peccare possunt angeli Dei, quia confirmati sunt, et astricti summo bono. Ista tibi sufficiant, hæretice, de juramento quia omnia quæ occurrunt, enumerare per longum haberetur.

CAPUT XIX.

De occisione hominis.

Explanatis ad evidentiam supra dictorum, quæ sufficere debent capitulis, de occisione agamus. Et qualiter Deus non occidere. (*Reliqua in M. S. codice membraneo desiderantur, nisi forte auctori ipsi mors telam præciderit inchoatam, et aliquo usque detexam.*)

ANNO DOMINI MXXCII

ADAM S. VICTORIS

CANONICUS REGULARIS

(Vide *Patrologiæ* tom. CXCVI, post Opera Richardi Victorini)